

GENEZA TÎRGOVIȘTEI ÎN LUMINA UNOR INTERPRETĂRI TOPONIMICE, ETNOGRAFICE ȘI SIGILOGRAFICE

CONSTANTIN MANOLESCU

Rareori au fost folosite și alte testimonii în afara mărturiilor documentare și arheologice (bineînțelese cele mai sigure) în studierea începuturilor orașelor extracarpătice.

Luînd ca punct de plecare cuceririle cercetării istorice¹ după care primele așezări urbane în zona arătată mai sus s-au ivit pe locul unui târg temporar organizat în afara unor localități sau în cadrul lor, dintr-o așezare satească, în condiții geografice favorabile și mai rar prin colonizare, vom încerca în cazul special al Tîrgoviștei, să căutăm un răspuns mai precis asupra începuturilor ei întreprinzînd :

- I. O scurtă generalizare a cercetărilor arheologice
- II. O analiză toponimică asupra perimetrului Tîrgoviștei și împrejurimilor
- III. Relevarea și completarea concluziilor unui interesant articol privind existența Tîrgului de Sus și Tîrgului de Jos.
- IV. Unele precizări etnografice
- V. Analiza persistenței unor hramuri de biserică și corelaționarea acestora cu sigiliul orașului

I. Trecînd la expunerea și analiza temeinică a obiectivelor de mai sus, putem spune, în legătură cu studiul cercetărilor arheologice din perimetrul Tîrgoviștei, că :

¹ P. P. Panaitescu, *Comunele medievale în Principatele Române*, în „*Interpretări românești*”, București, 1947, p. 161—218 ; P. P. Panaitescu — capitolul VIII, *Orașele în volumul „Viața feudală în Țara Românească și Moldova (sec. XIV—XVII)”*, București, 1957, p. 411—444 ; St. Olteanu „*Problema genezei orașelor medievale din Țara Românească*” în „*Studii*”, an XVI, 1963, nr. 6, p. 255—288 ; M. D. Matei „*La ville médiévale et l'archéologie roumaine ; état actuel des recherches*” în „*Dacia*” N. S. VIII, 1964, p. 279—296 ; M. D. Matei „*Considerații pe marginea unor aspecte sociale ale istoriei orașelor medievale românești*” în SCIV, tom. 18, nr. 1, 1967, p. 47—62 ; P. P. Panaitescu capitolul „*Întemeierea orașelor în ținutul românesc din „Introducere în istoria culturii românești”*”, București, 1969, p. 279—291 ; Gh. I. Cantacuzino, *Probleme ale raportului dintre începuturile așezărilor medievale și curțile domnești din Țara Românească*” în „*Studia Valachica*”, Tîrgoviște, 1970, p. 95—111 ; Pavel Chihaia „*Din cetățile de scaun ale Țării Românești*”, articolul „*În legătură cu originea și structura orașelor de reședință din Țara Românească*”.

a) Tîrgoviştea şi împrejurimile nu au fost supuse unor săpături arheologice sistematice pentru a i se depista vechile vetre de locuire.

b) Perimetrul Curţii Domneşti nu a relevat nivele de locuire mai vechi², decît secolul al XIV-lea, în chiar secolul în care Tîrgoviştea este atestată direct ca cetate şi capitală.

c) Descoperiri arheologice recente au relevat urme ale culturii Drdu în zona biserici Sf. Gheorghe (săpăturile au fost efectuate de Gabriel Mihăescu), în aceeaşi mcrzonă în care Luciana Oancea descoperise cele mai vechi nivele de locuire din sec. III—IV³ ceea ce demonstrează existenţa unui străvechi nucleu de locuire prefeudală, dovadă a continuităţii vieţuirii pe aceste pămînturi.

d) Din lungul şir de monumente feudale au fost cercetate arheologic Biseria Sf. Vineri, Biserica Tîrgului, Biserica Stelea, Biserica Sf. Ionică unde n-au fost relevate nivele de locuire mai vechi de secolul al XIV⁴.

II. Vom întreprinde, în continuare, o analiză sistematică a toponimelor din împrejurimile Tîrgoviştei pentru a putea efectua o anumită cro-

² În afara săpăturilor efectuate între cele două războaie mondiale de Virgil Drăghiceanu au fost efectuate săpături sistematice de către N. Constantinescu (1961 şi 1964), Răzvan Teodorescu în 1963, G. Mihăescu (1966), Gh. I. Cantacuzino (1966—1967) şi N. Constantinescu (1976). Vezi N. Constantinescu „Contribuţii arheologice asupra Curţii domneşti din Tîrgovişte” (sec. XIV—XVI) în „Studii şi cercetări de istorie veche”, XV, 1964, nr. 2, p. 225—238; Cristian Moisesescu — „Prima curte domnească de la Tîrgovişte” în „Buletinul monumentelor istorice”, 1970, nr. 1, p. 11—13; Gh. I. Cantacuzino — „Date arheologice în legătură cu cronologia unor construcţii ale curţii domneşti din Tîrgovişte”, în vol. „Monumente istorice. Studii şi lucrări de restaurare”, Bucureşti, 1969, p. 147—151.

³ Luciana Oancea. *Săpăturile arheologice din Tîrgovişte*, 1976, p. 55—73

⁴ a. *La Biserica Sf. Vineri*, cercetări arheologice au fost efectuate între 1967—1968 (vezi Gh. I. Cantacuzino „Cercetările arheologice de la biserica Sf. Vineri din Tîrgovişte”, (oct. 1967) — notă preliminară. Raport ştiinţific la Direcţia monumentelor istorice, Bucureşti, 1967 şi Gh. I. Cantacuzino „Aspecte ale evoluţiei unui vechi monument din Tîrgovişte”, în „Valachica”, Tîrgovişte, 1969, p. 61—70.

b. *La ansamblul mănăstirea Stelea* cercetările arheologice au fost întreprinse în două campanii 1969 (Gabriel Mihăescu şi Cristian Moisesescu) şi 1970 (Gh. I. Cantacuzino şi G. Mihăescu), vezi Gh. I. Cantacuzino, G. Mihăescu, Cr. Moisesescu „Date preliminare asupra cercetărilor arheologice efectuate la ansamblul mănăstirea Stelea”, în „Studia Valachica”, Tîrgovişte, 1970, p. 173—179.

c. *La biserica Tîrgului*, săpăturile au fost efectuate de Ion Chicideanu între 1972—1973. Vezi Ion Chicideanu, „Săpăturile arheologice de la biserica Tîrgului”, (Tîrgovişte), 1972. Raport preliminar în „Scripta Valachica”, Tîrgovişte, 1973, p. 169—177.

d. *La biserica Sf. Ionică*, cercetările au fost efectuate de Petru Diaconescu între 21 noiembrie—10 decembrie 1973. Înaintea acestor cercetări arheologice au fost efectuate şi sondaje în anul 1966 de către Radu Gîgloglovan şi în anul 1972 de către Gh. I. Cantacuzino. Vezi Petru Diaconescu „Cercetarea arheologică de la biserica „Sf. Ionică” din Tîrgovişte”, în „Documenta Valachica”, Tîrgovişte, 1974, p. 77—81.

e. *La biserica Sf. Gheorghe* săpăturile arheologice au fost efectuate în vara anului 1977 de către Gabriel Mihăescu. Rezultatele săpăturilor arheologice nu au fost încă publicate. Unele informaţii ne-au fost date de arheolog, căruia îi mulţumim cu acest prilej

nologie a apariției lor, deoarece izvoarele istorice nu ne ajută în acest sens (știut fiindcă niciuna dintre localități nu este atestată înaintea Tîrgoviștei).

1. Localități posibil a fi anterioare Tîrgoviștei

Atestat la 1431 ⁵, de cealaltă parte a Ialomiței, se află satul *Răzvad*. Acum destul de extins (nu cunoaștem un Răzvad de Sus și unul de Jos), satul își are ca vatră Răzvadul de Sus așezat față de aceeași axă de simetrie — riul Ialomița — cam în dreptul limitei de sud a Tîrgoviștei. Numele satului este format din latinescul „*vadum*” = vad cu prefixul de origină slavă „*ráz*” care arată în acest caz depărtarea, mai mult decât frecvența trecerii peste apă. Asemenea toponime sînt frecvente și în alte limbi: în germană în „furt” = vad (Frankfurt, — Vadul francilor, Erfurt — vad peste (G) era), în engleză „Ford” (Oxford — vadul boiler), în slavă „Brod” (orașul Brod în Cehoslovacia), grecescul „poros” (Bosporos, azi Bosfor = vadul vacii) ⁶.

Ce rezultă de aici? Rezultă că acest toponim este născut prin referirea la un vad a cărui existență nu se leagă neapărat de existența Tîrgoviștei, ci a unui drum păstoresc străvechi venind de pe crestele domoale cu pășuni ale Leaotei și care mergea către bălțile Brăilei. El denumește o localitate posibil a exista înaintea Tîrgoviștei, nu și a străvechilor nuclee de locuire din perimetrul Tîrgoviștii al căror nume s-au pierdut, putînd fi legată de cultivarea viilor de pe dealurile din preajmă.

2. Toponime denumind sisteme de fortificații

În partea de nord a orașului, în apropierea drumului Dîmboviței semnalăm existența unui toponim care a devenit destul de tîrziu o așezare rurală — *Priseaca*. Observația că el ar putea fi mărturia unei vechi fortificații pentru drumul Dîmboviței aparține lui N. Stoicescu ⁷. Ideea sa, după care, o fortificație de pămînt și lemn ar fi apărut un punct obligatoriu de trecere la acest drum se suține pe existența unui alt toponim pe dealurile Teișului din apropiere, *Straja*, ceea ce demonstrează că aliniamentul fortificat era întărit și păzit, ca îndeobște, cum arată Silviu Dragomir în „*Cîteva urme ale organizării de stat slavă-române*” ⁸, cu „*priseaca și strajă*”

Atestat la 12 iunie 1584, și dispărut ulterior, mai menționăm și satul *Popșa* ⁹ al cărui nume ne duce la o întăritură de lemn și de zid, poate sprijinită pe popi (stîlpi sau pari de lemn ce sprijină o construcție, zid, v. sl. popŭ).

Mai vrem să aducem în discuție în legătură cu sistemul de apărare al Tîrgoviștei și un alt toponim *Aninoasa*, denumind o localitate, aflată pe malul stîng al Ialomiței, la o distanță de 7 kilometri, în direcția nord,

⁵ L. Mihăescu, „*Primele mențiuni documentare despre satele dimbovițene în secolele XV—XVI*”, în „*Valachica, volum pentru elevi*”, Tîrgoviște, 1973, p. 29.

⁶ Al. Graur, „*Nume de locuri*”, Ed. științifică, București, 1972.

⁷ N. Stoicescu, Cristian Moisesescu, „*Tîrgoviștea și monumentele sale*”, Editura „*Litera*”, București, 1976, p. 44.

⁸ Extras din „*Daco-Romania*”, Cluj, I, 1920, p. 9.

⁹ L. Mihăescu, *op. cit.*, p. 26.

și atestată la 23 aprilie 1453¹⁰. Toponimul este foarte răspândit în zona subcarpatică din Oltenia până în cotul munților (Gorj, Vâlcea, Argeș, Muscel, Dîmbovița, Buzău).

Soluțiile etimologice care ni se oferă ar fi următoarele :

1. Loc agățat, aninat, (ad + ninna (leagăn) explicat de Chiac) Hașdeu nu este de acord cu această etimologie, spunînd că „aninos“, „aninacios“ nu sînt potrivite cu denumirea unui sat.
2. Loc cu anini (aninii, de obicei, cresc pe malul riurilor de munte și prin pădurile de la șes) Hașdeu nu este de acord nici cu această explicație pentru că nu avem în limba română formații de gen stejăros, frăsinos brădos. (Și totuși întîlnim toponime ca Păltinoasa de la „paltin“ de exemplu.)
3. Loc nisipos, de la latînescul „arina“ = Arinoasa, care prin disimilare regresivă a dat Aninoasa¹¹.

Nu optăm pentru una sau alta din soluțiile propuse. Ne oprim însă la soluția lui Chiac, nu pentru că am fi de acord cu el, dar germinează o ipoteză asupra nașterii acestui sat. Părerea noastră este că „leagănul“ satului se află în punctul *Cetățuia*, o înălțime ce permite o largă vizibilitate spre nord pînă în munți (Acum se poate vedea, de exemplu, sanatoriul de la Moroieni, un reper modern). La sfîrșitul secolului trecut erau glosate de „Marele dicționar geografic al României“ 85 de asemenea toponime¹², deși numărul lor era mai mare, chiar cel de față nefiind glosat. Ele, în general, amintesc de întărituri, de palisade realizate pe virful acestor redute naturale cu scop defensiv. Primul acces spre acest punct se făcea pe malurile unei vâlcele *Valea Mare* al cărui izvor aflat în locul numit *Jurbița* era în apropierea *Cetățuii*. Vatra vechiului sat *Aninoasa* (aspectul de astăzi se datorește și tragerii la linie din secolul trecut) era dată de firul vâlcelii între *Cetățuie* și înălțimea pe care se află și azi biserica satului, tot pe malul vâlcelii *Valea Mare*. În apropierea *Cetățuii* pe *Valea Popii* se află și azi multe izvoare de apă și toponime care vorbesc sau nu de habitat, *Mărul Budesc*, *Obaia*¹³ (o contaminare a toponimului *Odaia* = tîrlă cu grajduri pentru vite ; loc în preajma pășunii unde stau vitele noaptea, pentru a alege din sensurile pe care ni le dă „Dicționarul limbii române“ (DRL) tomul VII, partea II-a litera O, un sens pe care l-am înregistrat și la *Runcu*, în perimetrul dîmbovițean. Un sens hazardant în cazul de față pe care nu rezistăm tentației de a-l sesiza, avînd în vedere singularul apelativului — curte, conac. Considerăm deci satul născut în jurul acestei *Cetățuii* și deci, legată de siguranță defensivă dinspre nord a *Tîrgoviștei* dincolo de interfluviul pe care și-l păzea cu prisacă și popșă.

3. Toponime posterioare existenței *Tîrgoviștei* ca așezare omenească

Amintim, în primul rînd, satul *Lazuri* (sb, laz = curătură), legat de extinderea spre sud, de defrișarea pădurilor dinspre sud pentru nevoile agricole sau de pășunat. Satul *Lazuri* este atestat la 22 ianuarie 1572¹⁴.

¹⁰ *Ibidem*.

¹¹ B. P. Hașdeu, „*Etymologicum Magnum Romaniae*“, vol. II, Editura „Minerva“, București, 1944, p. 80—81.

¹² Apud Gh. I. Mares, Mihai Gh. Mares, „*Cetățea din Cucuteni-Vulcana*“ în „*Biblioteca Valachica*“, *Tîrgoviște*, 1975.

¹³ Informator Ticu Lazăr, 42 ani, *Aninoasa*, bun cunoscător al locurilor în preajma cărora a copilărit.

¹⁴ L. Mihăescu, *op. cit.*, p. 28.

Tot în această grupă de toponime mai așezăm *Severinți* care la 20 martie 1580 ¹⁵ cînd este pomenit într-un hrisov de întărire este pomenit ca seliște. La 2 aprilie 1617 amintirea locuirii acestei seliști nu se pierduse într-un document fiind pomenit Severinu (*Severinți* fiind numele locuitorilor) „din susul orașului *Tîrgoviște*“ unde urma să se facă un sat de slobozii al mănăstirii Stelea. Chiar la 1888 mai este pomenit un zăvoi Severin, la marginea de nord a orașului pe malul Ialomiței, loc de unde se captau niște izvoare. Nu avem știre dacă toponimul se mai păstrează și astăzi. Toponimul este legat evident de situarea sa la nord de un anumit loc și anume de *Tîrgoviște*, etimonul fiind de origină slavă.

4. Toponime legate de existența ca reședință de scaun a *Tîrgoviștei*

Legat de existența *Curții Domnești*, de nevoile ei, putem menționa *Comișanii*, sat al oamenilor aceluia „magister agasonum“, al comișeilor, ai oamenilor comisului, cel care avea în grijă de caii și grajdurile domnești. Prima atestare a *Comișanilor* (20 martie 1571) ¹⁶ este foarte apropiată de cea a unei menționări a unei alte localități *Rușii* (20 iunie 1579) a cărei localizare probabilă este în apropierea *Lazurilor*. Părerea noastră este că e vorba de una și aceeași localitate, satul comișeilor fiind inițial numit după uniforma lor roșie (*Roșii*). Prima atestare a *Rușilor* este cea din 1 august 1451 ¹⁷. Astfel, existența *Comișanilor* coboară cu mai mult de un secol.

Legat de nevoile alimentare ale *Curții Domnești* (carne și produse lactate) sub administrația stolnicului pare să fi fost întru începuturile sale și *Văcăreștii* în ciuda legendei acreditate de boierii cu același nume (*Văcărești* ar fi provenit din *Făgărești*, coborîtori din *Făgăraș*). Prima atestare a *Văcăreștilor* este cam tîrzie față de celelalte (29 martie 1535) ¹⁸.

5. Toponime de opoziție putînd indica concomitența apariției localităților (de referință — de opoziție)

Săteni, este numele unei așezări pe malul stîng al *Ialomiței*, la cca 8 km. depărtare de *Tîrgoviște* (aflată pe celălalt mal, malul drept). Localitatea este atestată la 4 iulie 1572 ¹⁹, într-un document care deja amintește de-o *siliște*, de o vatră mai veche deci la prima vedere. Locuitorii *Tîrgoviștei*, *tîrgoveții*, „*oroșanii*“, cum apar în documente, au numit firesc „*săteni*“ pe locuitorii celui mai apropiat sat sau ai unui sat legat prin motive care rămîn obscure de orașul (tîrgul) lor.

Iorgu Iordan se referă la acest lucru susținînd că locuitorii din *Tîrgoviște* au ținut să facă astfel deosebirea dintre ei înșiși și vecinii lor țărani (*săteni*) apropiați ²⁰. Popșa, Straja, *Priseaca* denumind cum am stabilit fortificații către munți ale *Tîrgoviștei* (așezări apărute mai tîrziu)

¹⁵ *Ibidem*, p. 32.

¹⁶ *Ibidem*, p. 27.

¹⁷ *Ibidem*, p. 32.

¹⁸ *Ibidem*, p. 30.

¹⁹ *Ibidem*, p. 29.

²⁰ Iorgu Iordan, „*Toponimia românească*“, Editura Academiei R.P.R., București, 1963, p. 411.

faceau parte din perimetrul Tîrgoviștei, deci împingeau și mai spre nord limita orașului față de obișnuința noastră de a o considera șanțul și acum detectabil al lui Matei Basarab. Distanța dintre Tîrgoviște și Săteni era mai scurtă deci.

Noi credem însă într-o altă opoziție toponimică *Săteni, Severinți*. Atestările lor sînt apropiate în timp 1572/1580. *Severinți* denumea pe cei ce trebuiau să asigure paza spre nord a orașului. Față de Severinți apare în opoziție și toponimul Săteni (moșneni ce-și lucrau pămîntul).

Localitatea de moșneni a apărut ulterior Tîrgoviștei.

6. Localități apărute în jurul unor mănăstiri

Mănăstirile sînt prin esența lor sihăstrie, depărtate de așezări ome-nești, perimetrul unde călugării și respectiv călugărițele (despărțirea de sex fiind o dovadă) trăiesc potrivit unor reguli de viață austere.

În acest sens trebuie să analizăm satele Viforîta, Călugăreni, Gorgota de pe malul stîng al Ialomiței, adică apărînd ulterior mănăstirilor și anume în jurul acestora.

Topografic două dintre ele se află pe înălțimi (Dealul, Gorgota), iar una în fundul unei văi, la poalele dealurilor (Viforîta).

Trebuie să observăm că în cazul unora dintre ele, în ciuda principiului expus anterior, după care satele de acest gen au apărut ulterior mănăstirilor, atestările sînt numai aparent paradoxale.

Viforîta (Vihoriți) a apărut în jurul mănăstirii cu același nume. Cercetarea istorică a stabilit că mănăstirea este ctitoria lui Vlad Înecatul (1530) pomenită în acte la 1557 pe vremea lui Pătrașcu Voievod²¹. Prima atestare a satului este însă din 12 septembrie 1479²², ceea ce demonstrează, în spiritul celor afirmate anterior, că mănăstirea, desigur, de lemn, este anterioară anului 1479, presupunere care ar trebui să intereseze pe istoricii mănăstirii.

Călugăreni (atestat la 10 septembrie 1493)²³ reprezintă o localitate dispărută, care poate fi localizată pe malul stîng al Ialomiței în jurul mănăstirii Dealul care după cum se știe exista la 17 noiembrie 1431²⁴. În perimetrul dimbovițean mai sînt încă 2 localități cu acest nume — una în jurul mănăstirii Cobia și una pe actualul teritoriu al comunei Conțești, ceea ce denotă existența aici a unei mănăstiri neidentificate.

Gorgota (sat atestat la 29 iunie 1568—1575)²⁵ s-a dezvoltat în jurul ctitoriei lui Pătrașcu cel Bun (1554—1557)²⁶.

Localitățile sînt deci și ele posterioare Tîrgoviștei, mai puțin poate mănăstirile. Concentrarea lor însă pe o suprafață mică în jurul Tîrgoviștei pare să dovedească că și existența lor se poate lega de prezența Tîrgoviștei. Putem presupune anterioritate doar pentru mănăstirea Dealul aflată cvasi-strategic în preajma drumului păstoresc și comercial despre care vom vorbi în continuare.

²¹ N. Stoicescu, Cristian Moisesescu, *op. cit.*, p. 290.

²² L. Mihăescu, *op. cit.*, p. 30.

²³ *Ibidem*, p. 31.

²⁴ *Documenta Romaniae Historica*, Buc., I, p. 134.

²⁵ L. Mihăescu, *op. cit.*, p. 28.

²⁶ N. Stoicescu, Cristian Moisesescu, *op. cit.*, p. 282.

III. Epuizînd analiza toponimică propusă vrem să relevăm observațiile cuprinse într-un interesant articol aparținînd lui Mihai Oproiu care analizează aspecte ale comerțului tirgoviștean între 1600—1714²⁷. Autorul articolului reia discuția asupra existenței celor două tîrguri: *Tîrgul de Sus* și *Tîrgul de Jos* pe care le consideră a fi situate, primul, pe același loc cu piața descrisă de Camillo Carivolo în cunoscutul său memorial, dincolo de Palatul domnesc, spre nord, iar cel de al doilea, pe același loc cu piața din fața Mitropoliei. Primele atestări ale celor două tîrguri chiar la începutul secolului al XVII-lea nu ne împiedică a presupune existența lor și în secolul anterior.

Este evident faptul că noțiunea de Tîrgul de Sus și Tîrgul de Jos nu înseamnă numai piețele comerciale, dar și habitatul respectiv.

Articolul urmărește cu argumente irefutabile mutarea centrului de greutate, după ce Tirgoviștea nu mai este capitală, din Tîrgul de Sus în Tîrgul de Jos, cel din fața Mitropoliei, care preia, conform documentelor, pînă și apa ce mergea pe olane la cișmeaua de la poarta Curții Domnești (un moment important în istoria pustiirii, și mai tîrziu a rui-nării Curții Domnești).

Nu credem însă că Tîrgul de Sus a fost mutat în afară devenind Tîrgul de Afară, considerăm că a fost absorbit de Tîrgul de Jos, care devine Tîrgul din Lăuntru, opus Tîrgului de Afară numai atunci cînd s-a luat ca măsură generală de urbanizare interzicerea intrării și staționării îndelungate a căruțelor în oraș (măsură de igienă și estetică socială). Un Tîrg din Lăuntru și un Tîrg de Afară se semnalează și în alte orașe (București, Craiova etc.). Temporal, măsura poate fi situată pe vremea lui C. Brîncoveanu, fiind una din „revoluțiile Valahiei” după expresia lui Del Chiaro.

Microtoponimia orașului va păstra amintirea Tîrgului de Sus pînă azi. Cartierul *Suseni* de azi reprezintă topografic în repere feudale spațiul dintre Curtea Domnească și biserica Sf. Gheorghe, iar lingvistic numele locuitorilor *Tîrgului de Sus*. Și în acest caz nu au lipsit explicații fanteziste. (Unii au încercat să spună că Suseni reprezintă o contaminare a cuvîntului Săseni-locuitori ai cartierului sașilor).

După vechimea monumentelor feudale care se păstrează, Mihai Oproiu observă două nuclee care corespund perimetrelor (piața și habitatul „atestat” de existența bisericilor) Tîrgului de Sus și Tîrgului de Jos.

Monumentele feudale cu datări vechi din secolele XV—XVI, din zona *Tîrgului de Jos* în care vom include și biserica Sf. Vineri, azi aflată însă în perimetrul Curții Domnești (Mitropolia, bisericile Sf. Nicolae Andronești, Biserica Tîrgului, Biserica Roșie, Biserica Geartoglu) sînt după cum vedem mai dense.

Dintre monumentele feudale cu datări din aceeași perioadă din *Tîrgul de Sus* (din datele pe care le avem pînă astăzi) nu putem cita decît Biserica Catolică și Sf. Gheorghe. În această microzonă însă arheologia va trebui să releve și alte construcții eclesiastice. Părăsirea Tîrgului de Sus a dus la diminuarea, credem, a numărului de monumente vechi. (Aici se situa de altfel și biserica Vărzaru, de exemplu, dărîmată la începutul secolului).

²⁷ Mihai Oproiu, *Aspectele comerțului tirgoviștean (1600—1714)*, *Tîrgul de Sus și Tîrgul de Jos*, în „Archiva Valachica”, Tirgoviște, 1976, p. 129—133.

Suseni, locuitorii de mai târziu ai Tîrgului de Sus, erau oameni săraci, în comparație cu negustorii și boiernașii din Tîrgul de Jos. (devenit Tîrgul din Lăuntru). În Tîrgul de Jos, Fuseștii, Androneștii, Hagi Costache, Nichita Fromac, Dinu și Dumitru Bogasieru etc. negustori și boiernași cu putere economică au menținut în perioada post-voievodală a Tîrgoviștei construcțiile eclesiastice prin renovări și danii. De aceea, numărul lor este mai mare în această parte a orașului, în Suseni ele dărâpându-se, surpindu-se prin părăsirea Tîrgului de Sus de către negustori și boiernași și locuirea lui de către oameni nevoiași.

Reținînd deocamdată, din analiza toponimică întreprinsă, existență anterior Tîrgoviștei, a unui vad la incidența Ialomiței cu un vechi drum păstoresc care cobora din înălțimile Leaotei, atît de prielnic pentru păstorit, către bălțile Brăilei, dar și comercial, putem presupune că în apropierea acestui punct era nevoie de un popas, de ceea ce pentru schimburi comerciale proprii diferitelor zone de relief se numeau pînă de curînd *dejugători*. Căruțele și carele, oamenii, turmele nu puteau merge le nesfîrșit, pe distanțe lungi, fiind nevoie de popasuri. Dejugătorile despre care nu vorbesc în cartea lor intitulată „*Drumuri și popasuri străvechi*“, Romulus Vulcănescu și Paul Simionescu, se organizau în locuri dinainte știute, mereu aceleași care nu se mai schimbau. Am putut urmări acest fenomen pe Valea Dîmboviței pînă de curînd. „*Înainte cînd ne duceam cu carele și cu căruțele la Tîrg, la București ; făceam 2 zile pînă la București, iar pentru Tîrg plecam de seara și ajungeam dimineață. Dacă drumul era lung, trebuia să poposești, să dejugi boii, să le dai să mănînce, să se odihnească. Și făceam popas într-un loc deschis, știut de toți. Asta era dejugătoarea*“. (Ion Oancea, Rîu-Alb). În zona Tîrgoviștei vizavi de Răz-vad se va fi aflat o *dejugătoare de vad*. Avînd în vedere situarea geografică a acestei dejugători de vad la zona de contact dintre cîmpie și deal, de incidența drumului spre Brăila cu cel pe Ialomița, spre Tîrgul de Floci și de faptul că locul era cunoscut de păstori în drumurile lor cu oile către bălți, iar mai apoi și de neguțători, putem presupune aici, un loc deosebit de prielnic pentru un tîrg anual, chiar dacă localitățile apropiate nu erau prea dezvoltate.

Majoritatea orașelor din Țara Românească începînd de la Focșani au un bilci anual în timpul verii, bilci atestați din secolul al XVII-lea, Buzău cu Drăgaica, la 24 iunie, (știrile ne conduc la existența lui în secolul al XVIII-lea), București (cu Tîrgul Moșilor neîndoielnic existînd în veacul al XVII-lea și pus în legătură cu obișnuita pomenire a morților de la 28 mai (sîmbăta morților) obicei străvechi, probabil precreștin), Cîmpulung (la Sfîntul Ilie, 20 iulie) și Curtea de Argeș (la Sfîntul Dumitru, 26 octombrie și Sfînta Maria) au deci un tîrg anual probabil străvechi care însă există și astăzi. Singură Tîrgoviștea face excepție, parcă, tîrgurile sale anuale nefiind așa de vestite. La Tîrgoviște are loc și astăzi Tîrgul Moșilor, primele știri precise despre el fiind din perioada „Regulamentului Organic“.

Pentru a depista urmele unui tîrg anual străvechi mutat după părăsirea noastră, tîrg legat de schimbul dintre deal și cîmpie, dar și de transhumanțele păstorești și de ce nu/de calendarul viticol, după cum vom vedea, trebuie să pornim de la sigiliul orașului.

Ca fiecare dintre orașele mai importante ale țării, Tîrgoviștea a avut un sigiliu cu care se întăreau actele emise de cancelaria orașului. S-a păstrat astfel sigiliul orașului, datînd din vremea lui Neagoe Basarab (1512—1521) pe primul document orășenesc original care ni s-a transmis.

Sigiliul reprezintă pe Maica Domnului cu pruncul Isus, în jurul ei aflîndu-se următoarea legendă : „S-a făcut această pecete în zilele preavestitului Io Neagoe Voievod“. Sigiliul orașului s-a păstrat pînă în secolul al XVII-lea²⁸. Așa cum presupune Emil Vîrtosu, el reprezintă o refacere după alt sigiliu din secolul anterior (al XIV-lea)²⁹.

Analizînd hramurile bisericilor din Cîmpulung și Curtea de Argeș, observăm că nu întîlnim în aceste vechi reședințe de scaun domnesc decît o singură biserică avînd drept hram Adormirea Maicii Domnului, și anume la Curtea de Argeș, unde, de altfel, se află și acum un tîrg de Sf Maria.

În schimb la Tîrgoviște observăm o abundență de asemenea hramuri : *Biserica Domnească* (1583), *Biserica Tîrgului*, aflată pe locul unei biserici din secolul al XVI-lea, după cum demonstrează săpăturile arheologice, *Biserica stolnicului* Constantin Cantacuzino (1705), *Biserica Albă* (anterioară anului 1632), *Biserica Lemnului* (existentă după părerea noastră de zid din vremea lui Constantin Brîncoveanu, iar pînă atunci din lemn, ultima biserică de lemn a unei așezări intens urbanizate, la nivelul epocii, pentru a nu reține toponimic „curiozitatea“), *Biserica Crețulescu* (1638—1640) *Biserica Roșie* (între 1542—1543), la care adăugăm și fosta biserică catolică *Santa Maria Gratiarum* (înainte de 1417). Se observă o propulsie a cultului din secolele XV—XVI, în secolul XVII și apoi XVIII.

Mihai Oproiu stabilește, preluînd relatarea cunoscutului ceremonial de primire, de întîmpinare în fața Tîrgoviștei și mai apoi în piața palatului a lui Camillo Carivolo de către Radu Șerban (1603) că Tîrgoviștea avea și un steag propriu, reprezentînd pe Sfînta Fecioară³⁰. Sosit la Tîrgoviște la 10 august 1694, cu 5 zile înainte de sărbătorirea Adormirii Maicii Domnului „măcar că și casele se isprăvise“ (e vorba de casele domnești de aici) nu poposește aici, ci „tăbărăște“ în susul orașului. Inaugurarea caselor s-a făcut la 15 august, după leturghie, și după ce domnul a răsplătit pe ispravnicul acestei construcții, Mihai Cantacuzino, cu o cabaniță. De la expediția vizirului Köprülü Mehmed-pașa care „au spart casele și le-au sfărîmat de tot ca să nu mai fie scaun domnesc acolo mai subț munte, fiind se temea turcii de hainie“³¹ drept represalii față de temeritatea răscoalei antiotomane a lui Mihnea al III-lea izbucnită aici la 12 septembrie 1659, vreme de 35 de ani nimeni nu mai locuise în aceste case.

Este evident că așteptînd sosirea acestei zile pentru a inaugura casele domnești, acceptînd — înconjurat de familie — inconfortul unei

²⁸ Apud. N. Stoicescu, Cristian Moisesescu, *op. cit.*, p. 20.

²⁹ Emil Vîrtosu, *Din sigilografia Țării Românești*, București, p. 492—494.

³⁰ Mihai Oproiu, *A existat steagul Tîrgoviștei?*, în acest număr, p.

³¹ Radu Logofătu Greceanu, *Istoria domniei lui Constantin Basarab Brîncoveanu Voievod (1688—1714)*. Editura Academiei RSR, București, 1970, p. 162, 163.

tabere, Brîncoveanu căuta să dea evenimentului o semnificație politică. El își alegea pentru inaugurare nu o zi oarecare, fie ea și sărbătoare, ci chiar patroana orașului (ne permitem să facem această afirmație ținînd cont că Sf. Fecioară era reprezentată și în sigiliul orașului și în steagul orașului și glorificată de 8 hramuri de biserică) pentru a-și manifesta spiritul său de independență, și — peste singele bunicului său — solidaritatea cu predecesorul. Avînd în vedere că unul dintre capetele de acuzație pentru condamnarea voievodului a fost stabilirea capitalei în paralel cu Bucureștii și la Tîrgoviște, după afirmațiile secretarului său Anton Maria del Chiaro, se poate spune că 15 august 1694 este data unei biruințe depline „a la manière” de Brîncoveanu, „om de gînduri bine păzite” cum spunea Iorga.

Să ne întoarcem însă la subiectul articolului nostru și să ne punem fireasca întrebare : De unde acest cult al Sf. Fecioare ?

Să fie vorba ca în cazul mănăstirii și cetății polone Jelezne Gora de o „minune” săvîrșită de icoana Sf. Fecioare (la Viêrge Noire) care salvase întregul perimetru al celor două obiective de asediu dușman ?

Motivul cultului este mult mai laic decît ne-am aștepta. Înainte de existența orașului ca atare, credem că s-a ținut un tîrg anual, la 15 august, zi importantă în calendarul păstoresc, reprezentînd sfîrșitul păstoritului carpatin :

De Sînta Maria mare
Tulesc oile la vale
Și se duc, și nu mai vin
Pîn la Sfîntul Costandin ³²

În jurul acestei date, viile ne dăruiesc primele roade coapte (De sfînta Maria mare se împart, pentru prima oară în fiecare an, struguri). Iată și o legătură a tîrgului din acea zi cu calendarul viticol. Și în zilele noastre tîrgul ține trei zile. Uneori se prelungeau la perioade mari.

S-ar putea ca tîrgul de aici să fie și o nedeie coborîtă din munți. În zonă n-am întîlnit decît un singur toponim, pe valea Ialomîței, la Fieni, aproape de munte — Valea Nedelii, unde acest „l” pare să joace rolul unui suport consonantic, iar o nedeie reactivizată în ultimii ani este Nedeia de la Fundata de lingă Brașov, nedeie de două țări.

După cum observă Romulus Vulcănescu și Paul Simionescu în cartea citată ³³, prin Banat nedeile, tîrgurile anuale erau numite și rugi, ziua de tîrg coincidînd cu hramul bisericii. Dar observă cei doi cercetători, nedeile și tîrgurile anuale s-au desfășurat și se mai desfășoară în ținuturi unde nu sînt așezări statornicite, deci în locuri unde nu este biserică, numai astfel explicîndu-se adaptarea, cînd se înjghebau așezări, a bisericii la ziua tîrgului, care la rîndul ei reprezenta adaptarea unor sărbători precreștine la calendarul ortodox, proces întreprins conștient de biserică din momentul creștinării și lungă perioadă apoi. (Într-un almanah bise-

³² Piesa folclorică este cunoscută și răspîdită. Noi am auzito- de la Ion Oancea (Rîu-Alb).

³³ Romulus Vulcănescu, Paul Simionescu, *Drumuri și popasuri străvechi*, Editura Albatros, București, 19.

ricesc din 1912, un articol vituperează împotriva sărbătorilor păgânești pe care le mai țin încă țărani români)³⁴.

Astfel existența hramurilor analizate mai sus se explică evident, în special cel al bisericii Tîrgului, prin împrumut direct sau simbolic a sărbătorii cînd se ținea tîrgul acum dispărut sau mutat pe cealaltă parte a Ialomiței (Un zbor la 15 august se menționa la 1839, la Valea Voievodii, pe moșia domnească deci)³⁵.

Aducem un ultim argument, pentru deducția noastră și anume faptul că la Cîmpulung are loc și acum un tîrg periodic de Sfîntul Ilie, pe acest loc înălțîndu-se, la 1626, o biserică cu hramul tîrgului Sf. Ilie.

Concludem deci asupra existenței, în zona dejugătorii de vad, a unui tîrg anual de 15 august (Un iarmaroc de 1 noiembrie se acordă la 1364 Brașovului, care după părerea lui Iorga a dus la „ridicarea iute” a orașului)³⁶.

Gheron Netta arată că tîrgurile anuale își aveau locurile lor bine stabilite, fiind protejate de slujbași domnești, și apărute, pázite³⁷. De aceea unele fortificații în zona de nord a perimetrului Tîrgoviștei de mai tîrziu nu pot fi legate neapărat de existența orașului, ci de apărarea drumurilor și chiar a vadului care prezenta importanță strategică. Ca o dovadă a celor spuse de noi în ceea ce privește importanța strategică a vadului și existența unor fortificații este relatarea bătăliilor dintre Dragomir Valahul, castelanul de la Cetatea Dîmboviței, cu Nicolae Lackfi, voievodul Transilvaniei de către Ioan, arhidiacon de Küküllő în „Cronicon de Ludovico Rege”. Trecînd munții probabil prin zona Teleajenului, care nu era apărută ca Valea Dîmboviței de Cetatea Dîmboviței/ va încerca să treacă pe sub dealuri către Severin, unde se afla regele Ludovic de Anjou :

„Voievodul Nicolaie, după ce a trecut cu oastea amintită... riul Ialomiței luînd cu puterea întăriturile ridicate acolo de valahi”.

Pe unde va încerca să treacă dacă nu printr-un vad, avînd în vedere și mulțimea oștirilor ?

Să lăsăm mai departe să povestească pe cronicar :

*„Dar după aceea înaintară fără grijă mai departe printre prisăci și tufișuri dese... a fost atacat de mulțimea valahilor din păduri și munți... Și după ce ungurii... o rupseră la fugă ajungînd prin locuri noroioase strimtorați între prisăci mulți dintre ei fură uciși de valahi”*³⁸.

Prisăcile, întăriturile nu puteau fi făcute întîmplător, ci într-un punct strategic, loviturile românilor făcîndu-i pe unguri să fugă către sud, pentru că mulțimea valahilor venea dinspre „păduri și munți”. În sud ce găsesc însă ? În sud găsesc mlaștini și locuri noroioase. Să recapitulăm deci datele topografice din relatare și cele deduse :

1) Bătăliile se dau pe Ialomița, peste care trec oștirile maghiare.

³⁴ cf. *Almanachul „Dimboviței”, București, 1912.*

³⁵ Mihai Oproiu, *Tîrguri periodice, în județul Dimbovița (1700—1848)*, în „Biblioteca Valahica”, Tîrgoviște, 1975, p. 165.

³⁶ N. Iorga, *Istoria comerțului românesc*, vol. I, (Epoca veche), București, Tiparul românesc, 1925, p. 45—46.

³⁷ G. Netta, *„Evoluția istorică a tîrgurilor periodice”*, București, Cartea românească, 1925, p. 19 și *„Bilciurile în comerțul nostru”*, București, 1939, p. 17.

³⁸ Apud Ion Lupaș, *„Lecturi din izvoarele istoriei române”*, 1928, p. 66—67.

2) Trecerea se putea face printr-un vad și un vad mai bun decât cel al drumului păstoresc și comercial nu putea să existe. Analiza toponimică a demonstrat existența vadului peste Ialomița în dreptul Tîrgoviștei de atunci sau de mai târziu.

3) Existența unor întărituri în această zonă se demonstrează de asemenea toponimic.

4) Existența în sud a unor zone mlaștinoase despre care au vorbit majoritatea călătorilor străini care au descris Tîrgoviștea³⁹, lucru care se demonstrează și azi privind o ridicare cartografică a zonei; mlaștini în zona satului Racovița, pe apa cu același nume, în zona Brăteștilor. (unde am înregistrat și o legendă după care din mlaștina existentă aici mai ies și acum noaptea turci înecați care sîr asupra oamenilor), în zona Nucetului o anchetă toponimică ne-a adus în actualitate un punct acum desecat, numit altădată *La Beldii* și unde „*țiparii erau ca pe mină*”, (inf. I. Ionescu, 70 ani), zona Titu unde *dacă se sapă pivnițe* curînd se umple cu apă etc.

Toate aceste date ne conduc la confirmarea prezumției lui Nicolae Iorga care situează această bătălie de pe Ialomița la Tîrgoviște. Data de 1368 poate fi considerată ca o dată a atestării unei așezări preurbane la Tîrgoviște^{39 bis}. Ce alt punct de pe Ialomița prezintă atîtea asemănări cu datele topografice ale Tîrgoviștei? Cu siguranță niciunul!

Faptul că la această dată, 1368, nu ni se semnalează existența unor întărituri de zid și de piatră, ci numai prisăci, trebuie să presupunem că hotărîrea de a se construi un punct fortificat pentru apărarea tîrgului, este ulterioară acestei date și ea trebuia să apere tîrgul și așezarea și dinspre est, dinspre celelalte puncte cardinale, apărarea ei fiind asigurată după cum am văzut.

1) la nord — fortificația Prișeaca-Straja pentru drumul Dimboviței și fortificația Popșa pentru drumul Ialomiței.

2) La sud — zona de mlaștini și bălți desigur cu trape. În 1502 Felix Petančić este primul dintre călătorii deja amintiți care vorbește de mlaștinile ce închid perimetrul de care vorbim de „*păduri mocirloase și bălți*” astfel că „*regiunea de prin împrejur este de netrecut*”.

3) La vest se afla zona marilor păduri din perimetrul Cîndești (fostul județ Pădurești). Resturi ale marilor păduri sînt și astăzi (Obreja, Prișeaca, Dragodana). Satul Dumbrava, cum observa Gabriel Mihăescu pe harta austriacă din 1791, era încă un teritoriu silvestru și apariția satului prin defrișare mult după părăsirea Tîrgoviștei ca „*sedes vaivodae*”, este o dovadă a importanței strategice a zonei de păduri.

Singur estul avînd în vedere că vadul peste Ialomița nu era apărut de unde necesitatea apariției punctului întărit, a cetății.

Deci cetatea apare după 1368, fiind corelată cu construcția Branului, dar mai ales și de prima construcție fortificată a lui Mircea cel Bătrîn la Giurgiu (sfîrșitul secolului al XIV-lea, prima mențiune documentară a cetății fiind din 23 septembrie 1402, localitatea apărînd și în itinerariul de la Bruges. 1380—1390) în legătură deci cu intensificarea

³⁹ *Călători străini despre Țările române*, vol. I, ed. științifică, Buc., 1968, p. 444.

^{39 bis} Eugen Fruchter, Gabriel Mihăescu, *Precizări istorice și lingvistice asupra genezei orașului Tîrgoviște*, în „*Archiva Valachica*”, pp. 93—101.

circulației pe drumul comercial al Dimboviței (Brașov-Bran-Tîrgoviște-Giurgiu). Cetatea Giurgiu ridicată de Mircea cel Bătrîn era o cetate „*pătrată cu patru laturi... de zid și la colțul fiecărei laturi era cîte un turn foarte mare întărit cu gherete și galerii de lemn... turnurile erau toate masive avînd mai bine de 24 picioare (aproximativ 8 metri) înălțime*“⁴⁰. Corelînd-o cu urmele cetății lui Mircea cel Bătrîn de la Tîrgoviște, închipuindu-ne acele „*hourde en bois*“ din reprezentările castelelor medievale, așezate ca niște balcoane, acoperite și servind ca loc de apărare contra dușmanului, ajuns la picioarele zidului⁴⁰ bis, obținem „*grosso modo*“ imaginea exterioară a cetății lui Mircea cel Bătrîn de la Tîrgoviște. În acest sens afirmația lui Pavel Chihaia, după care „dispoziția palatelor voievodale în cadrul așezării de la Argeș și Tîrgoviște ne vădește că pentru curtea domnească nu se avea în vedere o poziție strategică, ci una de ordin politic și economic“⁴¹, nu se susține cel puțin în cadrul Tîrgoviștei, fiind mai degrabă vorba de coexistența acestor noțiuni, care corespund și structurii psihice a poporului nostru hotărît să-și apere pămîntul, dar, în același timp, să trăiască în tihnă, muncind și meditînd. Poziția palatului domnesc de la Tîrgoviște pe terasa înaltă a Ialomiței este asemănătoare celei unei prispe la o casă tradițională cu parter înalt, numai proporțiile diferă. Apariția logiei în structura arhitecturală a palatului domnesc (epoca Matei Basarab-C. Brîncoveanu) cu deschidere către vîi și livezi este expresia aceleiași structuri a entități noastre.

Trebuie să avem în vedere și drumurile care se intersectau aici :

1) Drumul păstoresc Leota-Bălțile Brăilei cu punct de vad peste Ialomița în zona de azi a Tîrgoviștei, mai precis a Curții domnești existînd probabil înaintea întemeierii Țării Românești.

2) Drumul Ialomiței dinspre munți și care urma riul pînă în bălțile Tîrgului de Floci (drum păstoresc și comercial însuși toponimul referindu-se la comerțul cu lînă).

3) Drumul Dimboviței (Bran-Giurgiu) deschis mai intens comerțului în secolul al XIV-lea, de cînd datează construcția castelului Bran și a primei cetăți a Giurgului de către Mircea cel Bătrîn.

Primele două drumuri treceau prin punctul de vad și dejugătoare, celălalt, drumul Dimboviței (spre Giurgiu) nu trecea pe aici. Doar după apariția tîrgului anual, avînd în vedere depărtarea minimă dintre cele două vîi (7 kilometri) drumul Dimboviței se va abate și pe aici în acest loc de tîrg. În felul acesta putem presupune existența unui triunghi cum observa și Mihai Oproiu în articolul citat, însă cu vîrfurile spre Ialomița în actualul loc al curții domnești, curtea domnească și tîrgul concentrînd trei mari direcții comerciale.

După observația lui P. P. Panaitescu, tîrgurile românești au apărut pe vîi, pe cursul superior al rîurilor, perimetre care au constituit și unele forme ale organizării prestatale românești dovadă existența județelor care în general poartă numele rîurilor. Chiar și tîrgurile poartă denumirea rîului pe care se află : Argeș, Buzău, Cetatea Dimboviței (București), Tîrgul Jiului, Tîrgul Gilotului. Cîmpulungul aflat pe Rîul

⁴⁰ și ⁴⁰ bis. *Călători străini*, p. 103 (text și nota de subsol a alcătuitoarelor ediției).

⁴¹ Pavel Chihaia, *Din cetățile de scaun ale Țării Românești*, Ed. Meridiane, Buc., 1974, p. 377.

Tîrgului și-a luat numele știut deoarece nu se putea numi, evident, Tîrgul Tîrgului.

Tîrgul cel mare, cum de altfel traduce toponimul Tîrgoviștei, P. P. Panaitescu⁴² ar fi locul geometric al vechiului perimetru Dîmbovița, județ cuprins între o linie care ar cuprinde Potopul și Cobia din apropierea vechiului drum al Timpei limitîndu-se cu județul Pădureți la apus, și la răsărit prin linia formată de Cricovul Dulce *Mărginenii* (locuitorii de la margine) cu mănăstirea lor, fiind tocmai *mărginea* estică a acestui perimetru) de județul Saac (locuitorii ai acestui județ s-au stabilit într-o veche localitate de lângă Tîrgoviște — *Săcueni*).

Tîrgoviștea apare sub numele de Turkoich⁴³, și apoi, în 1403, în primul document intern care-i amintește numele, sub forma Tîrgoviște⁴⁴. Părerea noastră este că acest nume se datorește cancelariei domnești ca și numele altor localități românești cu nume slavone, ușor analizabile și atestate tîrziu (de exemplu Bezdead-Dîmbovița, atestat în 1572—1573)⁴⁵, pentru simplul fapt că limba slavonă era limba de cancelarie și acestui tîrg numit inițial Tîrgul cel mare al țării deoarece era singurul care avînd în compunerea numelui ei cuvîntul „tîrg” ajunsese capitală. (celelalte erau Cîmpulung și Curtea de Argeș) trebuia diferențiat mai bine față de celelalte de același gen. De ce presupunem că numele inițial al Tîrgoviștei a fost simplu Tîrgul (în sensul de Tîrgul cel mare)? Pentru că — Tîrgșorul aflat pe același drum comercial, reprezintă evident din punct de vedere lingvistic diminutivul de opoziție al Tîrgului (adică al Tîrgoviștei de mai tîrziu). Un alt argument ar fi faptul că deși documentele străine care foloseau o altă limbă decît slavona numește Tîrgoviștea la fel ca și documentele interne, în mai multe dintre ele numele cetății apare după cum urmează : — *Trigoforum* (1513, Ioan Schotto). Se poate observa în acest caz că orașul este atestat sub forma Tîrg (în grafia „trigo”) însoțit de traducerea latină a termenului de origine slavonă — Forum. (Tîrgșorul — toponimul de opoziție, este atestat uneori Novo Foro).

— *Tervisz* (1532 — Ioan Honterus) *Tervis* (1545 — Sebastian Münster), *Targos* (1570 — Abraham Ortelius) — *Terwisch* (1578 — Coradus de Jode ; 1585 Jaques Bongars) *Tervis* (1599 — Baltazar Walther ; 1630) *Tarvis* (gravură din secolul al XVII-lea *Tervizia* (1599 — Baltazar Walther)⁴⁶ — Toate aceste ultime grafii dintre care cea mai apropiată este Targos, reprezintă grafii latinizate ale toponimului Tîrg (Tergis fiind transcris Tervis).

Tîrgoviște pare să aibă un sens colectiv, fie în sensul repetabilității unui tîrg (anual, săptămînal), fie prin existența concomitentă a două tîrguri : Tîrgul de Sus și Tîrgul de Jos, atestate destul de tîrziu din secolul al XVII-lea (sau mai bine zis, așezările care l-au precedat). Comoriște nu este locul unde s-a găsit o comoară, ci unde s-au găsit, în

⁴² P. P. Panaitescu, *Introducere în istoria culturii românești*, Ed. Științifică, Buc., 1969, p. 282.

⁴³ *Călători străini...*, vol. I, p. 30.

⁴⁴ D.R.H., seria D, vol. I, doc. nr. 118 ; I. Ionașcu, P. Bărbulescu, Gh. Gheorghie, „*Relațiile internaționale ale României în documente (1368—1900)*”, București, 1971, p. 81—83.

⁴⁵ L. Mihăescu, *op. cit.*, p. 26.

⁴⁶ Apud., Eugen Fruchter, Gabriel Mihăescu, *op. cit.*, p. 101.

timp, mai multe comori, existînd posibilitatea să mai fie descoperite și altele după cum Cînepiște este locul cu loturi (mai multe !) cultivate cu cînepă.

Foarte înrudit cu Tîrgoviște este Zboriște (județul Bihor) și Zbo-rește (județul Caraș Severin), Zvoriște (județul Suceava), care in-dică loc de zbor de bîlci, de tîrg anual. (În zona de nord a județului Dîm-bovița tîrgului anual i se spune și astăzi zbor). Nuanța colectivă stă în repetabilitatea anuală a zborului. Logic, prin această interpretare a to-ponimului ar însemna ca el să indice un loc folosit doar pentru această funcție și locuit ulterior. Sensul colectiv pare să fi călăuzit pe grămăticii cancelariei domnești să adopte în acte numele de Tîrgoviște pentru a-l diferenția de celelalte tîrguri în care rîul era luat ca determinant. Dacă procesul de transformare a locului de tîrg nu chiar atît de intens locuit în punct întărit și capitală nu ar fi fost rapid, să facă pe domn a alege ca nume cel propus și folosit de grămăticiei, el s-ar fi numit de către oa-meni Tîrgul Ialomiței. După cum observa I. D. Petrescu, primul monograf al Tîrgoviștei și după cum se poate observa și astăzi țărani din jur nu-mesc orașul simplu Tîrg („Mă duc la Tîrg“) ⁴⁷.

Tîrgoviște ca toponim acoperă o zonă destul de mare fiind întilnit în Iugoslavia, Grecia, Bulgaria, în Polonia și R.S.S. Ucraina ⁴⁸.

Cea mai veche atestare documentară a toponimului este 1331 ⁴⁹, deci înainte de existența Tîrgoviștei românești, fapt care ne întărește presupunerea „botezului“ efectuat de către grămălici de formația sla-vonă, care aveau deja exemplul unei localități denumite astfel.

Avînd în vedere coeficientul firesc de ipoteză, acum, la epuizarea analizelor întreprinse, să desprindem concluziile necesare.

În zona Tîrgoviștei a existat, probabil, înainte de întemeierea Țării Românești un vad peste Ialomița al unui vechi drum păstoresc (Leaota-Bălțile Brăilei). În acest punct, în afara unor vetre de sate a existat, firesc, de asemenea, o dejugătoare de vad, a cărei concentrare umană se putea datora și existenței paralele a drumului Ialomiței către Tîrgul de Floci. Spre nord, în apropierea drumului și vadului a existat cu si-guranță o veche vatră de locuire dovedită arheologic în microzona *bise-ricii Sf. Gheorghe* și probabil și alte vetre vechi de locuire la sud. (Cer-cetările arheologice viitoare le vor depista sau nu).

Mai sigur, după întemeierea Țării Românești, aici va fi ființat un tîrg anual la 15 august legat de calendarul păstoresc. (La zona de contact deal-cîpie) a cărei viață intensă se va datora și deschderii drumului Dîm-boviței (Bran-Giurgiu). Fortificațiile *Priseaca-Straja* pentru drumul Leă-ota-Brăila și cel al Dîmboviței spre Giurgiu precum și *Popșa* pentru cel al Ialomiței sînt sesizate, credem noi, de Ioan arhidiacon de Küküllő la 1368 (e vorba de întăriturile de lemn și nu de cele de zid, nesesizate încă, deci neexistînd). Apărată natural dinspre sud și vest, doar forti-ficațiile dinspre nord par să fie fortificațiile de mai tîrziu ale cetății sesizate la 1462 de Tursun-Beg și la 1502 de Felix Petančić. Tursun-Beg

⁴⁷ I. D. Petrescu, *Tîrgoviștea. Schițe istorice și topografice*, Tgv., 1888, p. 9.

⁴⁸ Eugen Fruchter, Gabriel Mihăescu, *op. cit.*, p. 99—101.

⁴⁹ *Ibidem*, p. 100.

vorbește de „cetatea de lemn” de la Tirgoviște⁵⁰, iar Felix Petančić, în raportul său făcut mai mult „din auzite”, afirma că Tirgoviștea nu este inaccesibilă „prin ziduri sau încinsă (s.n.) de întărituri”, șanțul, valul și meterezele fiind „întărite pe din afară cu pari ascuțiți” (popi n.n.)⁵¹.

După 1368 târgul anual și probabil periodic va trebui apărut și dinspre est, începînd deci construirea unui punct întărit. Faptul se confirmă și prin sesizarea făcută de Eugen Fruchter și Gabriel Mihăescu după care afirmația lui Giacomo di Pietro Luccari în 1605 preluată de la un strămoș al său Niccolo Luccari — sol la curtea lui Vladislav I (Vlaicu vodă), domnitor al Țării Românești între 1364—c. 1377), sună astfel : „Negru Vodă a întemeiat orașul Cîmpulung și a tras citeva întărituri de cărămidă arsă la București, Tirgoviște”⁵².

Deci unele întărituri de zid (un punct fortificat) se vor fi construit aici între 1368—1377. Rămîne ca ultimele cercetări arheologice asupra Curții Domnești să confirme sau nu aceste presupuneri⁵³.

În 1383—1396 (începutul domniei lui Mircea cel Bătrîn și atestarea Tirgoviștei de către J. Schiltberger) se va fi construit palatul domnesc, curtea domnească stabilindu-se aici, și catalizînd centrele mai vechi de locuire.

Gîndindu-ne la prosperitatea acestui perimetru de incidență rutieră și umană oferite de târgul anual de la 15 august, putem afirma că evidentul cult al Sf. Fecioare (dedus din relația hramuri-sigiliu) are mai degrabă valoarea unui cult al lui Hermes.

Tirgoviștea este în acest sens creația secolului al XIV-lea.

⁵⁰ *Cronici turcești privind țările române*, editate de M. Guboglu și Mustafa Mehmet, București, 1966, p. 67.

⁵¹ Vezi nota 39.

⁵² Eugen Fruchter, Gabriel Mihăescu, *op. cit.*, p. 93.

⁵³ Un articol intitulat „Contribuții la problema începuturilor orașului Tirgoviște”, ținînd cont de cercetările ultime efectuate la curtea domnească și dezvoltînd propria lor idee, îl au sub tipar Gabriel Mihăescu și Eugen Fruchter, articol care mi-a fost accesibil prin bunăvoința autorilor.